

ЈОВАН РАДОВАНОВИЋ, НАЈСТАРИЈИ ВОЈНИ НОВИНАР

ПЕРО БЕЗ ПАТИНЕ

18

У години када се обележава деценија магазина „Одбрана”, листа који наставља традицију славних војних часописа, када војна штампа слави 137 година постојања, чика Јова пуни 94 године живота, а његова писаћа машина скоро 60. Каже да новинарство није историја, али да припада оној која је адекватнија и тачнија, у којој се емоције, политичка гледања и схватања остављају по страни, а третира оно што је било, како је било и како је цењено. Стога су времешни новинар и његова машина део историје коју су заједно стварали.

За себе воли да каже да је сеоско дете. Рођен је на Јовандан – 20. јануара 1922. у селу Трешњевица код Ариља. Учитељску школу завршио је у Ужицу, а Војно-политичку у Београду. Студирао је и на Новинарској и дипломатској високој академији. Био је новинар и уредник више војних листова – „Народна армија“, „Гардист“ и „Граничар“. Радио је као дописник „Народне армије“ и „Фронта“ из одреда ЈНА на Синајском полуострву у оквиру UNEF-а (Специјалне снаге Уједињених нација). Рецензент Радовановићеве књиге „Одањено небо“, Миодраг Мића Игњатовић, описао га је као „старог вука историографије – посебно новинарства, официра, борца и историчара“. У 91. години живота, пуковник у пензији одлучио је да пише мемоаре и назвао их једноставно „Мемоари једног Јована“.

Сањао село и родбину

На полагање пријемног испита за упис у чачанску гимназију Јован је са оцем пешачио 42 километра по „најсјајнијем летњем сунцу“. У Чачку га је зачуло како људи живе једни уз друге, кућа уз кућу, сасвим другачије него у селу. Каже лако је учио и добро пролазио у школи, али му је промена животне средине била баш велика.

– Често сам сањао село и своју родбину. Чак сам сањао овце и говеда која сам чувао током лета. Полако сам се навикавао на живот у граду те после Чачка прелазим у Ужице где уписујем Учитељску школу, која је тада важила за елитну. Сећам се првог писменог задатка код професора Благоја Живковића – тема „Први утисци у Ужицу“, оцена „Писмен си“ – каже чика Јова. Први посао учитеља добио је у селу Међуречје 1944. године – 83 ученика у прва четири разреда.

– Само један ђак био је потпуно неписмен, мало заостао у развоју и

нисам му дао прелазну оцену. И данас ми је жао, ко зна, можда се човек поправио после тога – објашњава Радовановић.

Војска и новинарство

После Другог светског рата и Јовановог учешћа у борбама, одлучио је да остане у војсци. Његова Друга пролетерска дивизија била је премештена у Битољ, у Македонију, одакле је повремено почео да пише информације за лист „Народна армија“. Крајем фебруара 1949. године стигло је писмо да се поручник Јован Радовановић прекомандује у Београд, управо у тај војни лист.

– У то време забављао сам се са медицинском сестром Јованком. После читања писма, она и ја се на брзину договорисмо да се венчамо. Само нас двоје, кумови и ручак у мени – макароне са сиром. Сутрадан сам отишао у Београд, а Јованка је два месеца касније премештена на Војно-медицинску академију. У Београду смо потом формирали породицу и живот – каже чика Јова присећајући се првих дана у војном листу.

ЛАУРЕАТ БРОЈНИХ НАГРАДА

Пуковник у пензији Јован Радовановић добитник је неколико награда Фондације „Драгојло Дудић“ и награде „Слободан Пенезић Крцун“. Последња у низу је прва награда за историографију на 44. књижевно-историографском конкурс у Фондације у оквиру СУБНОР-а Србије, за 2015. годину. У образложењу пише да је књига „Одањено небо“ романирано штиво о јединој живој жени народном хероју данас, Дани Милосављевић, партизанки у саставу Друге пролетерске бригаде.

– У „Народној армији“ био сам распоређен у рубрику за политику и културу. Посао у новинарству, иако сам био писмен и талентован да пишем, био је за мене нови тренутак у животу. Од нас се тражила тачност, експедитивност, лепо изрази, мање страних речи и што разумљивије писање. Највише ми је сметало да пишем кратко и језгровито како би се текст разумео без много речи. Кратили су ми понекад рукописе и за трећину – објашњава Јован и додаје да је тада у „Народној армији“ постојала навика редактора и уредника да „ору“ по рукописима и већи део преправе својим речима.

Сећа се да је Мирко Калезић, „чика Кале“, како су га звали новинари између себе, био неприкосновени ауторитет.

– Био је културан, mudar, правичан, образован и фин. Његово уредничко време у листу од две-три године назвали смо „Периклово време Народне армије“, јер је умео да оцени рукописе, да запази тенденције појединих новинара и подстиче њихову оригиналност – наводи Јован.

„Србин“ и „агрикола“

Радовановић прича како су се тада новинари често шалили на рачун појединих уредника и њихових оцена спољних сарадника и сећа се ситуације с песмом „непознатог аутора“.

– Сарадник културне рубрике Данило Радоловић решио је да се нашао с уредницима те им је проследио на „оцену“ песму загребачког књижевника Густава Крклеца, испод које је изменио потпис у „коњички капетан Иван Газивода“. Један по један уредник говорили су како песма није ништа нарочито, како не ваља и како је неће објавити. Тек када је обелодањено да је аутор чувени књижевник уредници су се посрамили, „кисело смејали“ и ипак објавили песму – насмејано се присећа.

Егиџаџи, јесен 1957. година, на холандском броду

Добио је надимак „Јова Србин“. Кад је почео да ради у „Народној армији“ највише људи било је из Црне Горе, Хрватске и Словеније. Најмање је било Срба.

– Много сам волео да причам приче о Златибору, Шумадији, нашим рекама, песницима, Карађорђу, Немањинима...

Уз „Србин“, добио сам и надимак „агрикола“, јер сам волео да причам и о пољопривреди, домаћинству, селу, сељацима, виноградарству и сличном – каже чика Јова.

Теме у „Народној армији“ биле су углавном из војске, понешто из привреде и с времена на време објављиван је неки важан спољнополитички коментар.

– Тада сам радио у информативној, политичкој и културној рубрици и писао извештаје и репортаже. Објављивали смо портрете војника, подофицира, официра и жена истакнутих

по нечему. Та тематика јесте била доста сужена и сувопарна, али трудили смо се и настојали да убацимо што више афирмативних животних тема. Једном сам предложио да у фељтону објавимо одломке чешке хумористичке приче „Добри војник Швејк“. Међутим, та тема, као и многе друге, није прихваћена – објашњава Радовановић.

Ранковић, Андрић, Билас

Јован је највише волео да пише репортаже и нескромно каже да је од њега у тој методи писања бољи био само тадашњи колега Менсур Сеферовић. Ипак, једна репортажа остала му је у посебном сећању.

– Написао сам текст о неколико људи који су као шегрти радили у кројачкој радионици са Александром

Ранковићем Марком, који је тада био кројач-калфа. Забележио сам њихове приче о томе како се Ранковић односио према њима и они према њему, како су односили храну његовој жени, писма и остало. Свакако, била је то лепа прича о такође лепом односу шегрта и калфе, написана на четири новинарске шлајфне. Тадашњем главном уреднику „Народне армије“ Мирку Калезићу репортажа се допала, али је предложио да однесемо текст Марку на читање. После четири-пет дана дошли су возач и пратилац колима по мене. Ранковић је био потпредседник Савезне владе те су ме одвели у зграду Централног комитета КПЈ. Тада сам се први пут сусрео с њим, и оно што ме је највише изненадило је то што је Марко устао и брзим кораком пришао да се поздравим са мном. Није чекао да му ја приђем. Оставио сам му текст, а после неколико дана возач ми је вратио

папире с исправљеном само једном реченицом, уз коментар да је „све лепо и коректно” – каже чика Јова.

У то време постојала је лепа пракса да новинари иду на организоване трибине са истакнутим личностима културног и политичког живота. Најјачи утисак на Јована оставили су Иво Андрић и Милован Ђилас.

– Сећам се разговора са нашим нобеловцем у згради „Борбе”, у лето 1950. године. Причао је два сата о веома занимљивим темама, али у сећању ми је остала урезана реченица, односно савет нама новинарима „пишите тако да је мислима широко, а речима тесно”. Поручио нам је да не треба фразирати и да је велика мука када вам неко прича сат или два, а после тога немате ништа. Још једна занимљива конференција за новинаре одржана је на Правном факултету, а на питања је одговарао Милован Ђилас. Новинари свих редакција били су тамо, и било нам је чудно гледати и слушати га уживо. Умео је да буде духовит и да насмеје људе, али умео је и да их нагрди и понизи. Пошто су се тада тражила питања унапред, Ђилас је захвалио и рекао како је наша питања поделио на паметна и глупа и да на глупа неће одговарати – прича Јован.

Под плавим шлемом

У августу 1957. године Радовановић одлази на седам месеци у Египат, на Синајско полуострво, у оквиру Специјалних снага Уједињених нација – UNEF. У „плавим шлемовима” радио је као дописник „Народне армије” и „Фронта”. Често је информације, путем радио-станице, слао и „Танјугу”.

– У UNEF-у смо имали јединицу ранга батаљона. Нисам био члан штаба батаљона, али сам стално био са њима, помагали су ми и нису се мешали у мој рад. То је за мене и све наше људе који су тамо боравили био велики доживљај. Блиски исток је нови свет. И Египат, и Либан, и Сирија. Египат је у то време био снажна земља, добро наоружана, пристојног стан-

СПАСОЈЕ МЕ СПАСИО

Чика Јови су се указале две прилике да се упозна са тадашњим врховним командантом Јосипом Брозом Титом. Ниједну није искористио.

– Када је Друга пролетерска бригада, чији сам припадник био, отишла на одмор у Београд, у јануару 1945. године, све батаљоне обишао је друг Тито, а мене је командант одредио да му рапортирам. Међутим, ја сам толико био промукао да нисам могао да говорим, јер сам претходно вече са осталим борцима учествовао на протесту против изјаве краља Петра да „неће споразум са Титом”. Стога сам замолио друга поред мене, Спасоја, да ме замени. И он је то добро учинио – Спасоје ме спасио – каже Радовановић.

Друга прилика указала се 1962. године када је био главни уредник војничког листа „Гардист”. Јован је затражио интервју од Тита.

– Једно од питања, између осталих, било је каква је улога војничких листова у информисању војника. Прецизно сам саставио питања и послао му. Тадашњи шеф Титовог кабинета генерал Милош Шумоња позвао ме телефоном и питао са ким сам се консултовао да тражим интервју. Објаснио сам ситуацију и чекао одговор на захтев. Међутим, уместо мене, интервју од Тита с мојим питањима уз неколико придодатих добио је тадашњи уредник „Народне армије” генерал Милорад Радуловић. Тек месец касније званично сам обавештен да је моја иницијатива за интервју била умесна само је требало да буде обухваћена цела ЈНА. Пропустио сам и другу прилику да се сретнем са врховним командантом чију фотографију држим у дневној соби. Што кажу „и то се догађа” – прича чика Јован.

Ел Ариш, јесен 1957. година, са Ивом Ејшеровићем

дарда за градове, иако је велики део становништва живео номадски, у пустињи. И ми смо живели пустињски – шатори, песак, нигде зеленила, само понеки бор. Сећам се писма које сам послао мојој жени, почињало је „Драга моја, овде нема ниједно женско, осим камила“ – присећа се с осмехом.

Радовановић је у UNEF-у бора-вио и радио са фото-репортером, војником, Ивом Етеровићем, за којег каже да су били доживотни пријатељи. Чика Јова истиче да је имао част да се упозна са генералним секретаром УН Дагом Хамаршалдом. Етеровић је фотографисао руковање са свима, али у моменту упознавања са Радовановићем био је крај филма и сусрет није забележен. Обојици је било веома жао због тога, али како каже чика Јова „шта је ту је“.

Машина верни пријатељ

Осим јединица ЈНА, у UNEF-у је учествовало још неколико јединица из разних земаља. Често су биле организоване међусобне посете и дружења, чак је и одржан турнир у фудбалу између јединица. Сећа се чика Јова, играли су са Швеђанима у финалу у Гази.

– Губили смо 2:0. Нас неколико у публици договорило се да почнемо најгласније да навијамо и бодримо

„ПИСАЋУ ДО 2054. ГОДИНЕ“

Књиге је почео да пише још док је радио у „Народној армији“. Прва коју је написао „67 дана Ужичке републике“ објављена је 1961. године и у ужичким школама коришћена је као допунско средство у обрађивању те тематике.

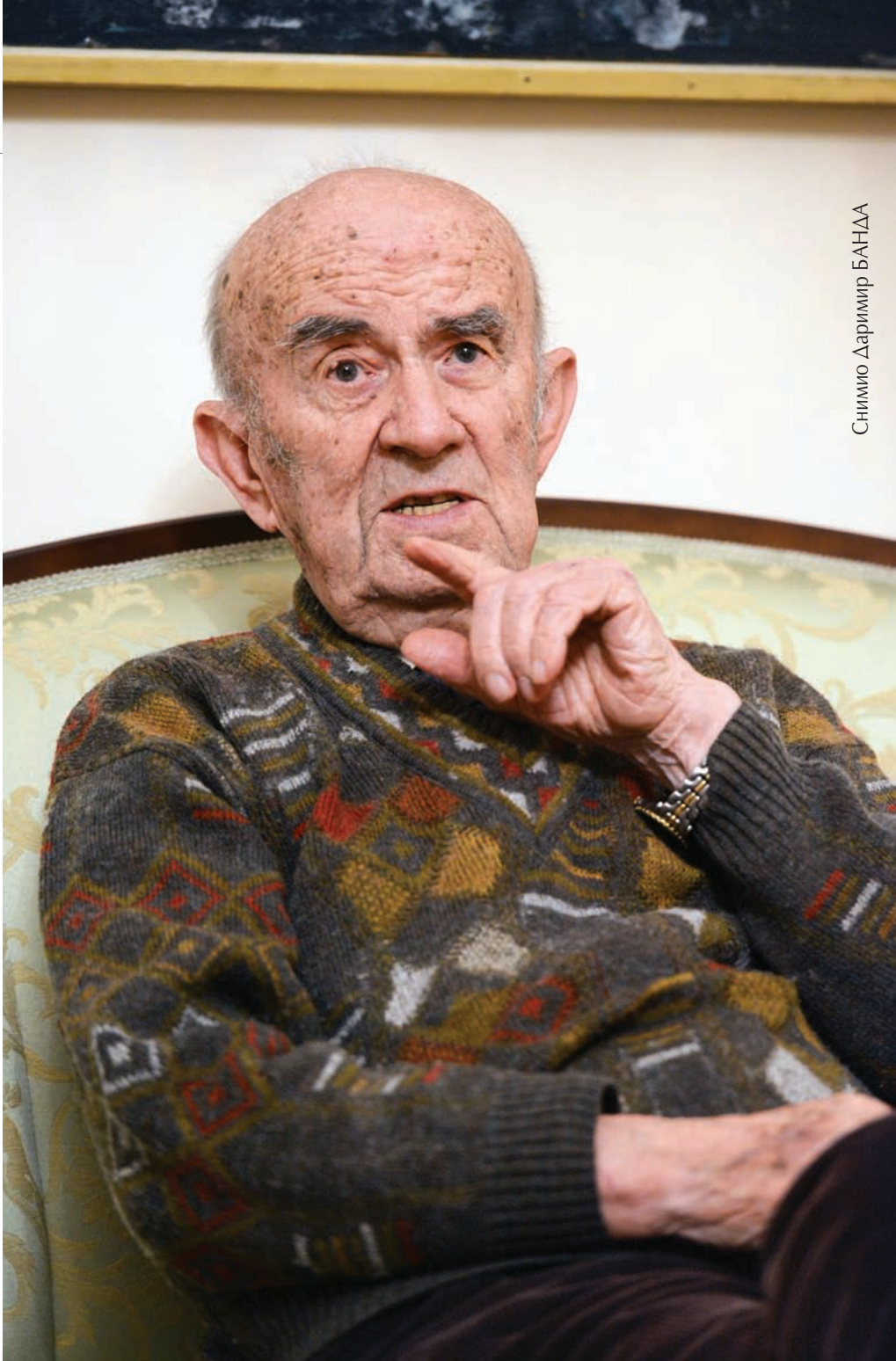
Радовановић се у већем броју својих дела бавио историографијом. Истиче „170 дана на Сремском фронту“, као једну од првих књига написаних о том тешком, дуготрајном и славном бојишту. На његовој старој писаћој машини

настале су и „Драгољуб Дража Михаиловић у огледалу историјских докумената“, „Раднички батаљон и борба на Кадињачи“, „Југославија име ти је слобода“ и „Рат и после рата“.

У делу „Моје полемике“ расправља са противницима Народно-ослободилачког рата, њиховим оценама и проценама, а у књизи „Људи око мене“ чика Јова представља портрете одређеног броја војника, новинара, историчара, културних радника, књижевника, сељака из његовог краја и осталих.

– Велику пажњу читалаца при-

вукла је књига „Мемоари једног Јована“, у којој описујем свој живот, познанства и пријатељства, послове, путовања, послератну Југославију и све догађаје закључујући овим нашим бесмисленим ратовима и њиховим последицама. Уследила је књига „Дванаест грешника“, а потом и „Одањено небо“. Дана, јунакиња романа, на промоцији је изјавила да је та књига за њу „њен најлепши споменик“. Често ме питају до када планирам да пишем, а ја се нашалим да ми је рок важења нове личне карте до 2054. године – каже он с осмехом.

Снимио Даримир БАНДА

ЂУРАН, „ЂОРАК“ И ЏЕПНИ САТ

Када је почео Други светски рат, Јован је био распоређен у Ужички партизански одред. Учествовао је у борбама на опсади Краљева, ослобађању Чачка, Горњег Милановца... Међутим, „пада у руке“ четницима, односно „љотићевцима“ у Гучи.

– Они су процењивали кога ће ослободити, а кога предати Немцима. Мој отац је успео да пронађе извесног свештеника и да га подмити како би ме пустили на слободу. Дао му је угојеног ђурана који ми је спасио живот – каже чика Јова.

Такође, сећа се и два догађаја у једном дану на Сремском фронту у децембру 1944. године.

– Моја јединица је тада била смештена на положај иза Шида. Једног дана изашли смо из куће у којој смо били смештени и постројили се уз улицу, а Немци почели да гађају из минобацача. Командир викну да сви легнемо и граната паде у блато поред нас. Пролазио је минут, два, три, сви и даље лежимо. Испоставило се да је граната била „ђорак“. Устали смо и отишли на положај да нападнемо противнике. Гађали смо и тукли непријатеља док се није повукао, а ми вратили на положај. Увече сам приметити да је у мој џепни сат, близу срца, ударио метак, пробио поклопац и забио се у казаљке, а ја ништа нисам осетио – присећа се он.

Јован Радовановић је после месец дана од прикључивања бригади унапређен у чин заставника, а после рата у чин поручника.

наше момке да победе. Из свег гласа да вичемо. И помогли смо им, победили смо. Када су земље учеснице турнира одлазиле из Газе, арапска омладина гађала је све аутобусе каменицама, изражавајући непоштовање према њима, али када смо наишли ми нико ниједан камен није бацио. У „Титово време“ Југославија је уживала велики углед код арапског народа – каже Радовановић.

Каже да је свима било веома тешко због удаљености од породица пола године и живота у пустињи и истиче да, срећом, док је боравио тамо нису забележени ниједно посебно обољење, незгодни случајеви или страдање људи.

Током боравка у „плавим шлемовима“ чика Јова је набавио писаћу машину „хермес-беби“. Представник нашег штаба у штабу UNEF-а потпуковник Светозар Оро набавио му је малу репортерску машину, идеалну за ношење, јер није била тежа од три килограма.

– Та машина мене и дан-данас служи. Све моје књиге које сам објавио куцао сам са својих десет прстију на тој машини. И после мно-

го поправки и сервисирања служи ме без проблема. Иако су ми прсти због година олабавили, ја ударим два слова заједно или једно промашим, али све то оловком касније исправим. Многи се изненаде кад чују да машина има година скоро колико и ја и да ми је веома важна успомена – објашњава Јован.

„Експрес политика“ и фељтони

По повратку у Београд, Јован је наставио рад у редакцији војног листа. Путовао је много и писао о свим јединицама тадашње војске. При крају радног века добио је посао у „Експрес политици“. Каже, то је била права новинарска школа и сасвим другачије искуство.

– „Експрес политика“ је сваког уторка штампала војну страну и као њен уредник више сам научио о новинарству него у војсци. Тамо сам радио док сам био активно војно лице, али и када сам пензионисан. Имали смо развијену дописничку мрежу из разних гарнизона, стизале су вести,

репортаже, фотографије, чак и понеки коментар. Највише сам писао фељтоне, а први објављени био је „Психолошки и терористички рат против Југославије“. Тада је тема шпијунаже и ухођења била веома атрактивна у нашој земљи. Написао сам 30 наставака, што ми је донело заиста лепе приходе – похвалио се чика Јова.

Радовановић је у пензију отишао 1973. године, када је издата наредба да се пензионису сви пуковници рођени 1922. и 1923. године, јер је постојала потреба за смањењем број припадника армије.

Новинарство припада историји

У години када се обележава деценија магазина „Одбрана“, листа који наставља традицију славних војних часописа, и када војна штампа слави 137 година постојања, чика Јова пуни 94 године живота, а његова писаћа машина скоро 60. Заслужено носи титулу најстаријег, живог, војног новинара. Каже да новинарство није историја, али да припада оној која је адекватнија и тачнија, у којој се емоције и политичка гледања и схватања остављају по страни, а третира се оно што је било, како је било и како је цењено. Тим поводом, коментарише садашњу ситуацију у војном новинарству.

– У магазину „Одбрана“ високо ценим лепу реч и текстове, добро обликоване и стилизоване, редиговане, с привлачним насловима и међунасловима. Имате веома добре фотографије које су убојит документ, убојитији чак и од текста. Мало ми недостају теме о Народноослободилачкој војсци, макар о старим државним празницима. Честитам вам Дан куће, и пожеleo бих да наставите да постижете успехе, да се дружите и стварате лепе, читљиве, занимљиве новине с много добрих фотографија лепих људи, пре свега жена – поручује чика Јова. ■

Сања АНЂЕЛКОВИЋ
Фотографије из личне архиве